

У квітневий, щедро напоєний весняним сонцем день, редакція "СіЧ" і сердечно вітає з ювілеєм свого постійного, улюбленого автора, попереднього головного редактора часопису, члена редакційної ради, відомого літературознавця і критика академіка НАН України Віталія Дончика.

Зичимо Вам, пане Віталію, козацького здоров'я, творчого натхнення, веселкового настрою.

До привітань приєднуються:

Григорій Сивокін

“Мова критики — пряма, — писав колись, готуючи до свого 60-річчя збірник статей, Віталій Дончик. — Там, де поетові, прозаїку допомагають образи (не плутати з образами. — Г.С.), символи, алегорія, химерія, інакомовлення тощо, — критик мусить називати речі своїми іменами”. Настав час і його, критика, назвати своїм іменем. Це ВІТАЛІЙ ДОНЧИК, котрому, як подекують, виповнилося 75.

На вченій раді, присвяченій 50-річчю журналу "Слово і Час"

Якщо то не химерія, не алегорія чи інакомовлення, маємо повне право писати це ім'я прописними, бо за ним довгий творчий шлях літератора й науковця водночас, шлях, що відбив чи не всі без винятку перипетії історії нашого красного письменства другої половини минулого та й початку цього століття. “Символи” теж непогані. Доктор наук, лауреат, заслужений діяч, академік Національної академії... А за ними — великий, мозільний і втішний творчий доробок літературного критика, що не боявся ідеологічної й естетичної боротьби, справжнього академіста-

історика, вихователя цілої школи молодих професіоналів. Це коли не говорити про Дончика-політика, без участі якого годі й увявити теперішні змагання за українську Україну.

Слава тобі, дорогий ювіляре! Здоров'я й сил для нових творчих звершень!

Раїса Мовчан

Один із дивовижного покоління шістдесятників, один із засновників Народного руху України, Демократичної партії України, відомий літературознавець, критик, публіцист, провідний учений Інституту літератури, доктор філології, академік НАН України, невтомний реформатор і головний редактор “СіЧ” і, найкращий завідувач відділу ХХ століття — про все це докладно можуть розповісти ті, хто впродовж багатьох років був пліч-о-пліч із Віталієм Дончиком, насамперед його друзі-побратими.

Я ж найбільше пізнала Віталія Григоровича лише в останні десять років спільної праці в Інституті літератури. Однак і цього досить, щоб завжди згадувати цю чудову людину з великою теплотою, щоб скласти про неї власне уявлення, не один раз підтверджене в розмаїтому повсякденні наукового життя. Він дуже добрий, м'який і надзвичайно вразливий. Водночас завжди має власну думку, деякими принципами й переконаннями не поступиться навіть перед нашим Директором. А ще має таке рідкісне сьогодні почуття Вірності — передсесянне і всюдисуше — до Євгенії Андріївни (єдиної і найкращої), до рідної України (скільки разів бував по закордонах, а таки повернувся!), до української мови й літератури (хоча й дипломований викладач англійської), до нової академічної історії (як же нелегко з нею справлятися!), до демократії (1990 р. виведений із лав КПРС)...

А ще, на мою думку, Віталій Григорович багатий Господніми дарами — любов'ю, мудрістю, синами, онуками, талантом писати і красиво жити на землі. Нехай же вони завжди будуть із ним!

З роси Вам і з води, дорогий Віталію Григоровичу! Многії літа!

Ніла Зборовська

МИ З ВІТАЛІЄМ ГРИГОРОВИЧЕМ – ШІСТДЕСЯТНИКИ

Минулого року вийшов фотоальбом В.Білоуса “Григір Тютюнник і його епоха у фотографіях”. На одній із фотографій 1973 року — Віталій Дончик, Євгенія Дончик і Григір Тютюнник. У 2004 році виходить вибране Григора Тютюнника, упорядковане Віталієм Дончиком. Григір Тютюнник і Віталій Дончик знову поряд не випадково. Це — одне покоління: українські шістдесятники.

Про шістдесятників як покоління митців і політиків Микола Вінграновський пророко написав: “Ми на Україні хворі Україною, ми на Україні в пошуках її”.

Шістдесятники — це таке синтетичне покоління, яке органічно приходило з літератури в політику, адже вся історія української літератури була тісно пов'язана з метафізикою традиції, що надихала метафізику державності. У 2004 році вийшла книжка В.Дончика “Спільний знаменник — тринадцять” — як хроніка свідка й учасника подій народження й розвитку української державності від 1987 до 2004 року. Свою політичну “одіссею” він символічно присвячує своїм внукам як заповіт жити в “чудовій — демократичній і заможній — українській Україні”.

У своїй хроніці, аналізуючи державницьку реальність на сучасному порубіжжі, В.Дончик наводить слова Т.Вознюка: “ми живемо в постійному відчутті загрози щось утратити”. Народжений із традиції, В.Дончик залишається тим, хто постійно і хронічно відчуває таку загрозу й пильнує тяглість нашого шляху. Тому народження державності в його біографії стало святом самоутвердження як ученого й політика. Він бере активну участь в організації Народного руху України, стає одним із перших демократів, хто почав працювати у владних структурах української держави — був заступником голови Київської держадміністрації з гуманітарних питань. У той час під його редакцією готувалася “Історія української літератури ХХ століття”, яка виходила впродовж 1993—1995 рр. Це була перша історія української літератури, в якій зроблено спробу фактичної повноти на основі повернення в літературний процес репресованих комуністською владою українських письменників. Згодом ця перша незалежна історія української літератури ХХ століття здобула заслужену нагороду — Шевченківську премію. У цей час Віталій Дончик залишався редактором журналу “Слово і Час”, а згодом став одним із засновників нового журналу “Урок Української”. Це був час інтенсивної самовіддачі в біографії Віталія Дончика. На запитання журналістів “Звідки бралися в нього сили?” Віталій Григорович відповідав: “Тоді всі, не тільки я, жили в атмосфері національного піднесення, віри в постання нової демократичної України, і це потроювало наші сили”. Згодом ми знову опинилися

в ситуації пошуку України в Україні, і Віталій Григорович разом зі своєю дружиною, а також усією родиною став учасником Помаранчевої революції. Я цілком певна, що, коли знову потрібно буде відстоювати нашу соборну Україну, Віталій Григорович знову знайде в собі сили.

Коли Віталій Дончик читає мої тексти про Григора Тютюнника або про шістдесятників, то завше робить гострі критичні зауваження, звертаючи увагу, що я інколи, аналізуючи ці тексти, не враховую дух часу. На що мені завше хочеться відповісти, що не можу не враховувати, адже я — також шістдесятниця. Моє народження в 60-х дає мені підстави вважати себе єдиним цілим із поколінням Віталія Григоровича, адже це також — покоління мого тата. Завдяки Віталію Григоровичу, який, переживши різні спокуси й різні випробування в імперській державі, навчав мене мудрості й толерантності, сподіваюся, що зможу сказати, як Генрі Міллер: “Я символ рівноваги, втілення Терезів, які стали самостійним знаком...”.

Анатолій Шпиталь

ТІ “ГРАНІ...” І НАС ГРАНИЛИ

1972 року, коли “в сірому номенклатурному плащі і чорному капелюсі, ще не шаркаючи ходою у криту колонаду ЦК зайшов новий прокуратор України Володимир Щербицький”, навчання на першому курсі філфаку КДУ почалося з двох незабутніх пар — про український буржуазний націоналізм як найбільшого ворога українського народу (читав хтось із ЦК російською мовою) та про його вияви в культурі й особливо в літературі. Це була, так би мовити, ідеологічна обробка, але була і психологічна — посіяти бацили страху, які проростатимуть після кожних комсомольських зборів із відповідним порядком денним, породити підозріливість один до одного, не дати здружитись однодумцям. Тоді ми дізналися, що існує музей Івана Гончара, куди ходити зась, бо там ціле кубло націоналістів; про те, що й у нас на факультеті серед старшокурсників були і є вражені цією хворобою. Як ідейно хибні твори лектор назвав “Собор”, “Мальви”, “Неопалиму купину” і, звичайно ж, “Меч Арея”. Та найбільше вразило нас, що автори восьмого тому “Історії української літератури” також припустилися дуже серйозних ідеологічних помилок. Деякі студенти мали той том, ото ж і перечитали його вже як якусь антирадянську літературу. Від тодішніх викладачів, а нині відомих українознавців і діячів вищої школи, що виступали на погромах студентів, яких потім відраховували з університету, ми чули рекомендації не використовувати матеріали тому в курсових. Дивно було — з першого по сьомий можна, а останнього ніби й не було. Особливо ж запам’ятались виступи М.Дубини, який просто патологічно ненавидів прозу Є.Гуцала і завжди дивувався: “Що той Дончик у ній знаходить?”. Ми тоді жартували, повторюючи назву відомої книжки: “Два світи, дві естетики”.

Ми вже знали, що розділ “Проза 1956–67 рр.” в “Історії...” написав Віталій Дончик; була в нас настільною і його книжка “Грані сучасної прози” (1970), в якій ішлося і про молодих письменників, що “різко виступили проти ілюстраторства і нормативності в літературі, лінощів думки, лякливого уникання пошуків, особливо в галузі форми, проти догматизму і провінційності”. Книжки привертали увагу “вільним, розкутим думанням, відразою до дзвінких і пустопорожніх фраз, переконаністю в правомірності і високій естетичній ціні творчого “суб’єктивізму”. Серед інших творів В.Дончик назвав “Собор” Олеся Гончара! Усі ми, студенти, роман прочитали, максималісти були навіть розчаровані: “За що?” — і їм рекомендували читати вдруге або й утретє. Але ж на кого орієнтував В.Дончик? Він назвав поважну бібліотеку: “романи Р.Андріяшика “Люди зі страху” і “Додому нема вороття”, новели Є.Гуцала і його повісті “Мертва зона” та “Родинне вогнище”, оповідання В.Дрозда, новели Григора

Тютюнника і його повість “Облога”, оповідання Вал.Шевчука і його повість “Середохрестя”, повість Ю.Щербака “Як на війні” і цілу низку інших. Майже всі ці твори та їх автори стануть об’єктом погромних статей М.Шамоти та його клеветів, дехто замовкне на роки, скажімо, Р.Андріяшик або Вал.Шевчук. Але тоді, дихаючи останнім свіжим повітрям хрущовської відлиги, В.Дончик назвав ті твори, якими пишаємося й нині, залишивши в аналізі ті аспекти, які будуть уведені в “ідеологічно шкідливі”, як-то “вдумливе, уважне дослідження різних граней українського національного характеру”, “освоєння побуту в тих формах і проявах, які досі рідко піддавалися художній обробці” через свою “неестетичність, що ускладнює виявлення справжніх духовних цінностей”, увагу до ґрунту, до всього того, у чому так чи інакше проглядали своєрідні ознаки національного буття.

Десь у травні 1973 року Микола Сиротюк, наш улюблений викладач, який завжди у вузькому колі рекомендував читати те, що “драконяць”, сказав, що й Віталію Дончику зараз непереливки, скубуть його, а потім, може, і битимуть. Він сам раніше працював в Інституті літератури, добре знав Шамоту й тодішню ситуацію не лише там, а й у Спільці письменників і вище, на пагорбах Печерська. Це Сиротюк говорив, що де Дончик виступає, то там чи про “Собор”, чи про “Мальви” згадує — ну, не може промовчати, а вони цього тільки й чекають.

Про це дізналися пізніше, а в студентські роки “Грані сучасної прози” залишалися для нас як альтернативна оцінка каменованих тоді шістдесятників, і навіть назву книжки “Правду не здолати”, що додала автору “кілька ідеологічних зморщок” (М.Жулинський), ми сприйняли просто як підзаголовок до “Граней сучасної прози” безвідносно до її змісту.

Згадаймо, що В.Дончик був одним із “33-х богатирів” від Києва, які боролись за депутатський мандат; згадаймо й участь ученого в Русі та ДемПУ, де його голос не загубився в партійному багатоголоссі... Про це написано й ним самим, і його колегами, побратимами. Це наша історія. Був В.Дончик десять років кошовим “СіЧ”і, нині — науковий редактор “Уроку Української”, а життям своїм нам демонструє урок справжнього **українства**. І була двотомна “Історія української літератури ХХ століття”, найвища державна нагорода — премія імені Тараса Шевченка.

І от, знаючи його десятиліттями, чи зможе хто сказати — де він бере час на все. В.Дончик — яскравий приклад до парадоксальної фрази: “Встигає завжди той, хто нікуди не поспішає”. Коли ж хто скаже, що не бачив В.Дончика роздратованим або сердитим — можна повірити, я ж бачив його розлюченим. Було це десь 1987 року, Спілька письменників, огляд продукції видавництва “Веселка”, де виходили чудові книжки й де під егідою Б.Чалого годувалося багато прилипал із його оточення. Ю.Ковалів, В.Моренець і аз грішний “проїхались” тоді по халтурі. Готувалися добре — знали, з ким мали справу. Пам’ятаю довгий виступ самого Б.Чалого, суть якого зводилась до того, що хто виступає проти дитячої літератури, той проти радянського в комуністичному вихованні юнацтва. Така підла демагогія просто вразила. І на закінчення обговорення блідий В.Дончик справді “врізав” цьому літдіячу, закінчивши виступ словами: “Ви ніяк не можете зрозуміти, що ваш час минув, уже нікого не залякаєте”.

Отой час, у всій його складності й суперечностях, не лишаючи “ані титли, ані її коми”, слід зафіксувати в “Історії української літератури”. Можливо, років через тридцять напишуть ще одну “Історію...”, але то вже буде інша.

